

Ur minnets gömslen.

upptecknat av Carl August Linderoth, född den 6 december 1850 i Torrlösa.

Fader, Skolläraren Hans Persson Linderoth, som föddes den 6 januari 1825 å gamla Nr 10 Torrlösa. Död den 3 maj 1905. Hemmanen i Torrlösa voro då belägna i ett s k sammandraget samhälle i Torrlösa by. Enskiftesdelningen i Torrlösa verkställdes 1825, var efter nära nog samtliga åboar, alla utom 2 å Nr 3 och 11, utflyttade till nya områden. Dåvarande Nr 10 erhöi så Nr 12. Far var son till Åboen Per Olsson och Agda Nilsdotter, dotter till Per Olssons företrädare å hemmanet, Nils Pålsson. Per Olssons far var Ola Hansson, född 22/9 1767, son till Hans Larsson från Norrvidinge, född 1724 och död i Torrlösa den 30/4 1809. Denne var den äldste kände stamfadern till en en massa nu levande familjer. Moder, Johanna Wernberg, dotter till Skogvaktaren Carl Wernberg i Djurhagshus invid Trolleholm och hans hustru, vars namn är för mig okänt, enår samtliga kyrkböcker för Asks församling uppbrändes vid en eldsvåda i Konga prästgård, där även kyrkoböckerna för Asks församling förvarades. Morfar var 1823 boende i Djurhagshus och bodde där åtminstone 1840. Mor dog den 11 April 1888.

Innan jag fortsätter att försöka framföra något "Ur minnets gömslen" vill jag citera ett yttrande i Svenska Dagbladet för den 17 December 1926, under rubrik "Från forna tider" i Albert Engströms recension av Tekla Wrangels "Hörsagor och personliga minnen":

"Men huru mycket har icke gått förlorat, därför att man icke gjorde anteckningar om det man hörde, även om man var så pass till åren kommen, att man började förstå det värdefulla i det. För egen del har jag mycken sådan synd på mitt samvete."

Ett av de första minnena var, vad min moder berättade om de två första åren av min tillvaro. vid ett och ett halvt års ålder lär jag hava lidit av någon sjukdom, för vilken botades dels hos "kärringen från Gillastig", dels hos "smålandskärring" och dels hos doktor Netsler i Hälsingborg dit Far och Mor forsla mig, styft tre mil från Torrlösa. Detta enligt Mors berättelser och Fars anteckningar över utgifter. Så har han i räkenskaperna bland annat antecknat för 1852: Utgifter för Carl 25 riksdaler 14 skilling. Dessa kostnader torde nog hava varit rätt kännbara. Fars lön som skollärare endast utgjordes av kontant 80 riksdaler samt in natura 4 tunnor råg och 4 tunnor korn, varav sålts för 72 riksdaler och 19 skilling. Härtill kommer emellertid en rätt så stor extra inkomst av 50 riksdaler 39 skilling för skrivning och annan extra hjälp åt församlingaborna. Summa inkomster 203 riksdaler och 19 skilling. Alltså en brist för året av 74 riksdaler 9 skilling.

Så förflyta några år, från vilka intet särskilt finnes att anteckna, om icke möjligen tillökningen i familjen av tvenne systrar, Lovisa 12/12 1852 och Emma 28/10 1855. Sedermera föddes Axel Oscar 6/8 1858, Selma Amalia samma dag och år, Nils Peter 25/6 1862, Mathilda 14/9 1865 och slutligen Hilma den 6/7 1869. Från ungefär 1854 har jag ett friskt minne. När jag en dag ute i spiskammaren fått fatt i ett glas mjölk, tillåtet eller icke minns jag ej, bar det sig icke bättre än att jag släppte glaset i tegelstensgolvet. Förtyvlad tog jag skrikande, det anar mig nog att det icke var tillåtet, till schappen ut genom köksdörren ner över gamla kyrkogården, genom portluckan och neråt bygatan, där lyckligtvis hejdades av Fars gamle vän Smeden Holmqvist, som tog hand om mig, tröstade så gott han kunde och ledsagade mig tillbaka till fadershuset. I förbigående vill jag nämna, att bemålde Holmqvist var en äkta hedersman av gamla stammen. Hans son Nils numera fabrikör i L Harrie, var min bästa och närmaste lekkamrat född 1851. Till honom telegraferade jag på hans 75-årsdag: "Med barndomsåren från 1850 talet och därtill rörande pileflöjter m m i gott minne, sändes hjärtlig lyckönskan".

Först från mitten och slutet av 1850 talet äro minnen mera fattbara. Så minns jag en gång, när jag, Lovisa och Emma ensamma hemma, voro en eftermiddag i kastanjehagen och lekte, att ett hotande åskmoln var i annalkande. Då molnen skockade sig och blixt och dunder började ses och höras, förklarade jag, att vi skulle gå hem. Hemkomna sade jag, att vi skulle taga psalmboken och läsa: "När åskan går".

Från 1858 minns jag en väldig komet, "Donatus", med bred och lång svans, som några kvällar tågade över norra himlavalvet i östlig-västlig riktning. Far och jag voro ute flera kvällar och beskådade den.

Från 1859, vilket år Oscar den förste avled, erinrar jag mig, när en dräng, Jöns Thorstensson, farbror till Thomas i Svalöv kom hem från Landskrona och berättade, att fruarna sutto vid fönstren och gräto.

1860 gjorde Carl den femtonde sin "Eriksgata" genom landet. Tyge Persson skulle då köra till Landskrona för att hämta bjälkar till "ett bygge". Hans son Per, Far och jag fingo då åka med för att skåda ståten vid konungens besök i Landskrona. Kung Carl anlände till Landskrona med ångbåt samt körde genom

staden, snett över torget genom en på dess mitt rest, ståtlig äreport, vars sidor var beklädda med vapen pistoler, gevär och sablar. Vid konungens avresa från Landskrona med ångbåt, gingo vi ut till vallarna, nuvarande strandpromenaden, där Strandpaviljongen ligger, för att åse avfärden. Då ångbåten passerade förbi gavs kunglig salut från fästningsvallarna bakom oss. Det var en öronbedövande salut. Vid avresa kommo vi genom Asmundtorps by, där gubbarna, ehuru ingen av dem var älskare av alkoholhaltiga drycker, skulle ha ett glas "bier". Även Far och jag skulle smaka på den, men den var mer än lovligt sur så att vi mådde icke synnerligen väl av den. En resa till Lund med järnvägen från Eslöf erinrar jag mig. Det var min första resa på järnväg och alltså en märkvärdig resa.

1863 i september fick jag följa med till Landskrona med en skjuts, som skulle hämta Far, vilken kom med ångbåt från Hälsingborg, där han jämte en del andra folkskollärare hade genomgått en kurs i vapenövning, exercis och gymnastik. Men nu återgå vi till mina tidigare år.

Från mina första stapplande steg på bildningens bana, vilka leddes av Mor, erinrar jag mig, att tuppen i abc-boken utövade ett ej ringa inflytande på utvecklingen av studierna. Rätt många voro de slantar, han fabricerade, men det gjordes tydligt för mig, att det icke var varje natt, han kunde stå ut med att värpa. Det märkvärdiga med tuppen var, att han endast värpte slantar på natten. Den första undervisningen i skolan fick jag av Far, vilken på den tiden undervisade alla barn i skolan, ty småskola fanns icke. Den inrättades först på slutet av 1860 talet och då nere i byn hos Ringaren Måns Andersson. I skolan bedrevs s k växelundervisning, visst kallad "Lancastermetoden". De mindre barnen fingo undervisning av de mera försigkomna lärljungarna, s k monitörer. Barnen uppställdes i ringar eller cirklar med monitören i mitten. Som material för undervisningen hade barnen var sin trätabell med handtag, å vilken voro uppklistrade papper med tryckta stavningsexempel, börjande med två bokstäver i stavelsen, och ombyttes dessa tabeller mot andra med flera stavelser i ordet. När längre fram undervisning i skrivning började, skedde denna genom att lärljungarna med en träpinne skrev bokstäver i sand i sandbänken. Efter verlställd skrivning utslätades det skrivna med ett instrument, som jag vill kalla putsbräde i och för ny skrivning. Efter dessa försök övergick man till skrivning å skiffertavla med griffel. För utstrykning av det skrivna begagnades med förkärlek hartassar från harens bakben. Efter ett par års undervisning börjades undervisningen i Luthers lilla katekes, med utveckling i Lidbloms långkatekes. Efter hand tillkom biblisk historia, svensk historia geografi samt något naturkunnighet ur Berlins utmärkta naturlära. Allting skulle då läras utantill. På skrivning och räkning, särskilt huvudräkning, lade Far särskild vikt, och det var många, som gingo ut från skolan med god stil och god kunighet i räkning. Ett rätt knepigt göra var att kunna lära sig läsa vilken skrivstil som helst. För detta ändamål lämnades till skolan alla skrivna kungörelser, som på den tiden - när jag som förut och hädanefter ofta skriver "på den tiden eller vid den tiden", så menas tiden 1850 -1864, upplästes från predikstolarna. Bland dessa kungörelser voro särskilt, de från gamle länsman Sandblom mycket knepiga att taga rätt på och vållade mycket huvudbry. Examen hölls av prästen. Jag minnes särskilt, troligen 1857, en examen, som hölls av den gamle kontraktsprosten Nils Magnus Krook, vilken dog 21/9 1860, då jag var framme och skulle demonstrera mitt vetande. Beträffande denne prosten Krook och hans prostinna Lovisa Krook, hos vilka min Mor haft tjänst några år före hennes giftermål, har jag ett minne, som aldrig dunstar bort. En vacker sommardag hade Far tjudrat sin enda ko öster om kyrkan vid en grop, där det var bäst bete. Det var en mycket varm sommardag och kon började "besa", varvid hon stod på huvudet i gropen och bröt halsen. Detta var ju en mycket svår förlust för den fattiga skollärefamiljen. Någon timme efter olyckan, sedan den blivit känd i prästgården, kom ett bud från prostfamiljen med ett kuvert, i vilket låg en hundrakronesedel samt en lapp på vilken stod endast de fem orden: "Hjälp till en ny ko". Så liten jag än var då, minns jag ännu den stora glädjen med vilken Far och Mor mottogo den på den tiden mycket stora gåvan.

Undervisningen i skolan omväxlade med nöjen och lekar under fristunderna. Ett gouterat nöje var att med en s k snurra, en liten snurra med firsidigt mellanparti, å vars sidor voro inskurna bokstäverna A, som betydde allt, H= häften, I= intet och S=sätt, tävla eller spela om s k tällikor /utslitna hästskosöm, som uttogos vid omskoning av hästar/. Dessa utslitna hästskosöm voro dyrbarheter, som flitigt eftersöktes på skoplatsen vid smedjan. Vanligtvis hade man byxfickorna fulla med dylika dyrbarheter. Nöjet bedrevs mest i den s k sandbänken, sedan den upphört att användas för undervisning i skrivning. Övriga lekar voro under sommaren, leka kurragömma, ta fatt, diverse bollspel såsom bollstå, slå boll och springa m m, samt under vintertiden källbacksåkning, skridskoåkning, snöbollskrig m m. Särskilt utspelades väldiga drabbningar mellan de större skolpojkar och byns drängar, då dessa voro ute för att skotta snö från vägarna.

Under vår- och sommardagar vandrade man gärna ut till pilevallarna, där man tillverkade visselpipor, enkla och dubbla flöjter samt lurar av pilbark. Pilet eller pilbarken för dessa instrument kunde endast användas, då pilet var "löft", d v s då "saven gick". För visselpipor och flöjter skar man runt barken behöv-

liga längder med hål i barken, varefter man med knivskaftet knackade loss barken, som vreds loss av käppen. För lurar skar man barken av större käppar spiralformigt, och så skalade man den försiktigt av för att sedermera vira samman berken spiralformigt till en lång lur.

Vårmanaderna samlades tidigt om söndagsmorgnarna byns manliga ungdomar på sk stackaplatsen vid prästgården, där ett ivrigt bollspel bedrevs, något som, vi kunna väl säga från början av 1860 talet icke längre bedrivs. Troligen slutade denna lek med kyrkoherde Brings tillträde till pastorämbetet i Torrlösa. Han var en mycket bigott man.

Händelserika och efterlängtade voro sommarmarknaderna i Landskrona. Nära nog man ur huse färdades då till marknaden i långa rader vagnar, tjänarna hade vid städsling vanligen förbehållit sig fri marknadsdag, liksom, sedan Eslöfs marknad tillkom, tjänarna förbehålla sig fri "markensdag". På kvällen, när marknadsbesökarna återkommo, uppehöllo vi oss gärna ute vid vägen, då en och annan saffranskringla kunde bli bytet. Dessa saffranskringlor togfördes i mängd från orten kring Landskrona i stora ekkistor, fyllda till brädden och placerade under ena raden, norra sidan av de kring torget planterade oxelträden. Kärkomna marknadsgåvor, ehuru mycket enkla, voro svarvade dockor av trä. Voro dessa klädda i vackert målade papperskjolar med paraply eller bärande en bricka, voro de särskilt beundrade. Likaledes hästar med kropp av svarvad träbit och tillskurna ben, hals och huvud voro efterlängtade, hästen vanligen där ryggen slutar försedd med visselpipa. Satt en ryttare på hästen eller den var fastsatt på en bräda med fyra hjul, så var det ju höjden av lyx. En dylik marknadsresa erinrar jag mig. Far, som då hade övertagit Nr 12, hade fått en ny kiste-vagn, och då fingo vi alla, drängar, pigor och barn - så många, som voro stora nog -, åka till Landskrona marknad. Sittande på halmkärvar åkte vi iväg till Landskrona. Vi voro icke lite stolta över den nya vagnen, fastän vid åkningen tänderna höllo på att skramla lösa i munnen.

Våren 1861 övertog Far Nr 12 Torrlösa. En farbror, Nils Persson, hade erhållit kontrakt å hemmanet från våren 1859, men avled i smittkoppor före tillträdet. Farfar skötte då stället, tills han dog 1860 och sedan sterbhuset, till dess Far övertog det 1861. Skolan skötte Far ännu många år därefter, dock några år genom vikarie.

Far reste rätt ofta till Landskrona på grund av bankaffärer. Vid hemkosten fingo vi oftast en vetekaka eller liknande, men rätt ofta kom han hem tomhänt och omtalade, att bagarna i staden den dagen varit i slagsmål, så att där var inga kakor att få köpa.

Under barnaåren vistades jag rätt ofta hos Farfars. Denne kommer jag dock mycket litet ihåg, egenomligt nog, då han ej dog förrän 1860. Däremot kommer jag mycket väl ihåg Farmor, som bodde i en kammar hemma hos oss. Hon dog i November 1872 och begravdes en dag, då det var en förfärlig storm, värre än julnatten 1903. Farmor använde liksom jag på gamla dagar snus, Rappes, då jag däremot använder Ljunglöfs snus, vilket numera omdöpts till "Monopolets röda snus". Jag minns särskilt en jul, då jag skulle fira julafton hos Farfars, troligen då 5 à 6 år. I Farfars hem fanns då två stora fastrar. Till julafton skulle de tvätta sitt väldiga hår. Då jag stod och tittade på, tog en av dem sin stora fläta och svepte den om öronen på mig. Mycket förnärad över denna handling, tog jag min Mats ur skolan och vandrade hem samt firade julafton hemma i skolhuset.

Tidigt fick jag deltaga än i ett, än i ett annat arbete. Så vitt jag minnes, var mitt första förvärvsarbete att köra hästarna för tröskvandring hos nämndemannen Per Andersson i Torrlösa. Avlöningen för ett par dagars arbete var ungefär en tolvskilling. Ett gott skratt fick jag en dag, då jag var hos nämndemannen och körde hästarna. Han var då en rätt gammal man. Då han skulle ut och se till arbetet, passerade han över ledstången och kom för nära ett koppel, som högg fast i ena byxan och slet av den vid knät. Jag fick i hast stannat hästarna, varefter nämndemannen plockade av byxbenet samt vandrade med detta in till Mor Pernilla.

Jag erinrar mig, när Far köpte ett tröskverk av gjutare Pettersson i Landskrona, vilken hade sin verkstad i hörnet vid korsvägen ute vid Marieberg, huru en särskild mekaniker skulle följa med ut till Torrlösa för att hopkoppla det och provköra samma. Det var ett av de första järntröskverken, om icke det första i Torrlösa. Innan tröskverken började användas, avtröskades säden med plejlar, bestående av tvenne stänger, en "honnol" av rundhyvlat furu samt en ett litet grand kortare av ask, fyrkantigt samt grövre i spetsen, kallat slaga. Detta sammanfästades med honnolen med ett läderkoppel, som bands fast vid slagträt med torkade ålskinn. Tröskmännen kommo då ner från Halland för att verkställa tröskningen och fingo sin betalning i viss del av den avtröskade spannmålen. De hade maten på stället, där de tröskade. Redan klockan 1, 2 à 3 på morgonen började arbetet vid skenet av en tranlampa, insatt i en stor, trekantig lykta med stort glas, upphängd i ena hörnet av logan. Lycktan kallades "skrönta". Arbetet försiggick på logen, vars golv var lagt av sammantrampad och lemmad lera. I hörnen av logan voro gärna nergrävda ett eller flera kranium av hästar, vilket skulle göra att det blev bättre klang och därigenom lättare att arbeta.

Från söndagen då kyrkoherde Bring skulle installeras 1862, erinrar jag mig, att jag icke hade några läderskor. Far vill då, att jag skulle taga ett par av hans stövlar, men då dessa voro en tre fyra tum längre i foten än mina, var jag mycket missbelåten. Minns icke om jag åsåg högtidligheterna.

Efter åtnjuten undervisning i skolan började konfirmationsundervisningen hösten 1865 med avslutning och konfirmation den 6 maj 1866 samt nattvardsgång därpå följande söndag. Konfirmationsundervisningen medelades av kyrkoherde Bring och pastor N P Nyström och bedrevs mycket energiskt. Sista dagen för undervisningen erlades till vederbörande präst en avgift, till beloppet fri efter råd och lägenhet. Jag erinrar mig två kronor. Detta ehuru Brings årliga inkomst den tiden uppgick till över 15000 kronor. Troligen delade han ut en del böcker, inköpta för de insamlade pengarna, såsom "En kristens resa" av Bunyan, som jag fick, och testamenten m fl till läsbarne. Prästen stod då i sakristian med ryggen vänd mot ett bord, där barnen lade ner pengarna, för att han icke skulle se, vad var och en lade.

Under åren före och närmast efter konfirmationen fick jag vid mägerarbete köra mägerkärrorna. Då det var långt att köra mägerln, voro vi vanligen två körare med tre à fyra hästar, förspända var sin kärra. Efter det man varit ute med och avlastat en kärra samt återkom ner i graven med den tomma kärran, fick man där övertaga en där stående fullastad kärra o s v. Det gick skarpt undan, ty mägerkarlarna hade viss betalning för varje kärra, som lastades. Antal kärror, som påfördes jorden, var beroende av mägerlns kalkhalt. Löstagning av mägerln tillgick så, att man avsatte en bänk. Vid vardera sidan gjorde man en fördjupning intill cirka tre kvarts aln från van till botten. Sedan underminerades denna bänk ungefär lika djupt som vid sidorna. Var det god mäger, stod bänken så fast, så att man fick kila ner den med stora träkilar. Var mägerln något sandblandad, var det ett rätt riskabelt arbete att underminera bänken, enär den lätt kunde braka ner för tidigt. Därför ställde man vakt uppe på marken, som skulle se till, om någon spricka visade sig i så fall fick man sluta upp med undermineringen och börja slå ner bänken med kilar. Det var en och annan arbetare, som fick släppa livet till vid detta arbete. Bror Axel råkade illa ut vid raset av en bänk. Han föll nere i graven med en kärra, då bänken rasade, och hann inte undan utan kullsgogs av ett större mägerstycke och måste forslas till lasarett i Landskrona för att undersökas. Lyckligtvis undgick han att få men derav för framtiden. Under middagrasten, då mägerkarlarna vilade sig eller höllo på att iordninggöra en bänk, fingo vi pojkar beta hästarna i de öppna groparna eller diken på fälten samt utmed pilevallarna. Hästarna hade man då hopbundna 2 eller 3 i rad, så att en bakre gående häst var med grimskaflet fastbunden i föregående hästs svans. Man skulle noga passa på, så att hästarna icke höggo för sig av säden vid sidorna. Ibland krånglade hästarna och sprungo upp ur diket, och då hade man svårt att få dem ner igen, helst om en tre, fyra stycken voro sammankopplade i en rad. Det var icke något angenämt nöje att hålla på med detta arbete, helst under en varm sommardag, då man gärna ville slumra in.

Vid denna tid eller egentligen vid en tidigare ålder var dagen för militärernas uppryckning till Ljungbyhed för regementsövningarna en fröjdedag för oss pojkar. Vid skolan samlades då under anförande av fanjunkare Frick från Käflinge en skvadron Skånska husarer, som rastade där en stund. Ännu högtidligare var det, då kronprinsens husarer, hela regementet, ryckte upp till Ljungbyhed och på vägen rastade på stora landsvägen i Widtsköfle. Då vandrade man iväg till Widtsköfle för att se det stora skådespelet av väl 7 à 800 man. Samtliga officerare skulle då spisa filbunk hos en lantbrukare Jeppa Bengtsson, vilken då hade två pojkar, som gingo i skolan i Torrlösa. Någon gång lyckades det att det blivit något fat filbunke över, så att man fick del därav. Militärerna slogo då som nu mycket an på pojkar, och så gott vi kunde, sökte vi att efterlikna dem. Så bildades en trupp, vars hästar utgjordes av långa pilkappar med några blad fastsittande i spetsen för att föreställa svans och så tillverkades en sadel av en mindre pilkäpp.

Troligen var det under danska kriget 1864, som i församlingen boende indelta soldater varje söndag samlades vid skolan, för att i trupp, under befäl av en korpral Wernberg, i full uniform tåga upp i kyrkan, där varje söndag gudstjänsten skulle bevistas. Detta var liksom husarernas marsch en stor högtidlighet. Nämde korpral Wernberg var soldat för Nr 12 Torrlösa jämte några andra hemman där. Jag erinrar mig, huru han varje lilla julafton kom för att få en del julmat ävensom julljus, som väl ingick i hans löneförmåner. De övriga hemmansnumren hade han besökt, då han slutligen kom till vårt hem med en stor säck fylld med matvaror på ryggen, och ljusen fastbundna runt spatserkäppen. Hit hade han med besvär kunnat klara sig, men efter tillägget hemma, bad han gärna om en pojke kunde få hjälpa honom ett stycke på vägen. Jag fick då taga en häst, och så fördelade han innehållet i säcken med ungefär lika vikt i båda ändarna av säcken, och så fick jag den framför mig över hästens manke samt forslade den ett gott stycke på vägen mot hans hem. En tolvskilling var en efterlängtdad belöning för denna transport.

Inom Torrlösa liksom inom andra byar fanns förr en älderman, som hade i uppdrag att bevaka byns angelägenheter. Han skulle upptaga kronoskatterna och inbetala dem vid uppborrdsmötet å tingsstället i

Åkarp. Bland annat skulle han sammankalla åboarna, som hade att, vanligtvis den siste April, möta vid betesmarkerna å Torrlösa fälad för att med biträde av en dräng från varje hemman laga gärdesgårdarna kring betesmarkerna. Kreaturen släpptes, visst antal från varje hemman, helst icke tidigare än den 1 Juni. Den förste Maj varje år skulle avgående åldermannen till den, som i tur och ordning skulle mottaga ämbetet, överlämna bylådan med däri befintliga handlingar jämte byluren. Ett hejdundrande åldermansgille hölls vanligen av dels den avgående och dels den tillträdande. Långt före 1850 voro åldermännens göromål många fler än på 1850 talet. Så skulle de bland annat tillse, att byns grisar voro ringade. För utevaro från ålderssammanträden fick den frånvarande böta 50 öre. Detta gjorde, ty man var rädd om styvrarna den tiden, att en ställföreträdare skickades till sammanträdet, om åbon själv var förhindrad. Jag var rätt ofta ombud vid dessa sammanträden. I de flesta byar ha åldermansinstitutionerna indragits. Bylådena med deras mer eller mindre värderika innehåll samt bylurarna äro i allmänhet förstörda. Till åldermansgillena gällde det att låna tobakspipor, vilka voro i livligt bruk och röken i stugan var så tjock, att den, som det heter, ”kunde skäras med täljknivar”. Efter någon tids rökning voro holkarna så fulla med tobaksolja, att det sörplade, då röken drogs upp. Cigarrer voro sällsynta. Fanns det sådana, var det antingen ”Annelöfs la fama” eller ”Saxtorps havanna”. Tobakssorter voro Ystads ”Ärligt och gott”, ”Gefle vapen” m fl.

På den tiden tillverkades kläder och skodon av hemvävda tyger och hos garvaren beredda skinn och hudar från å ställena slaktade djur. Material till kläderna ficks dels från linodlingen och dels från fårskötseln. båda vor mycket allmänna, och överallt såg man de blåblommade linfälten och fårflockarna. Skörden av linet tarvade ett mycket vidlyftigt arbete. Fröet togs vanligen från Ryssland, där ej egen fröskörd räckte till. Efter samma växte en cirka en aln hög planta med fina stammar och små vackra, blå blommor. Då linet var fullväxt och moget för skörd, rycktes det upp med rötterna och ordnades ordentligt i små knippor, som sattes upp att torka. När fröhusen voro väl torra, buntades linet samman till större buntar och forslades hem för att repas, vilket tillgick så, att tvenne fruntimmer satte sig på var sin ända av en grövre bräda, i vilken voro insatta långa, fyrkantiga och spetsiga järnpinnar, över eller genom vilka linet drogs så, att fröhusen skulle avrivas. Efter avrepning av fröhusen, buntades åter linet samman i knippor, varefter där för några dagar lades i blöt i helst rinnande vatten på det att träfibrerna skulle bli sköra. Efter några dagars blötning togs det åter upp och utbreddes på stubbåken för att torka. Återigen buntades det samman och kördes till ”bastuan”, brytestugan, vilken var en i tvenne rum avdelad jordstuga av murade gråstensväggar med tak av jordtorvor. I inre avdelningen var uppförd en eldstad eller ”galt”. i vilken eldades så, att värmegraden var mycket hög. Andra delen av stugan var ett på ena sidan öppet rum, där linbråckorna stodo. Torkningen försiggick under dagen och på kvällen samlades husets drängar och kanske några grannrångar för att bryta linet. Efter brytningen, vilket arbete kunde räcka långt ut på natten, och avsåg att avlägsna de flesta av träfibrerna, kallade skävor, körde alla hem med linet, och så blev det så kallat brytegille, då mat och dryck spenderades. Därefter vidtog skäktningsarbetet, vilket ibland sköttes med maskin, en apparat med ett mycket stort hjul med fyra armar, stora träskivor, som avslogo en del av de ännu kvarsittande skävorna. Det fortsatta skäktningsarbetet företogs hemma på logen av pigorna, och grannarna lämnade gärna sina pigor till hjälp vid arbetet. Under skämt, samtal och sång fortgick arbetet. Linet finskäktades på en skäktstol, ”skättestol”, med skäkteträd, vilka ofta voro tillverkade fina och vackert bemålade och vanligtvis presenter från fästmännen till flickorna. Vid skäktningen framkommo produkter, dels skättefallsgarn, blångarn, varav spans och vävdes grövre linne till lakan, särkar och skjortor. En stor del av linet bearbetades sedan på häcklor, varvid framkom det fina linet, som ordnades till lintottar, och varav spans den fina linnetråden för duktyger och andra fina linnevaror. Jag får icke glömma att nämna skäktningsarbetets avslutande med skättegille. Vävstolarna kommo sedan i gång för vävnad av olika slags linneväv, såsom enskafts, tvåskafts m fl. andra sorters linnevävnad. Sedan vävnadsarbetet avslutats på våren, och solen började verka, utlades linnevävnaderna på ”blekan”, helst en gräsmatta utanför trädgården, där ett skjul uppfördes med sängplats för pigorna, som skulle vakta så att de många linneräckorna icke bortstulos. Hundkojan med därtill hörande hund utflyttades till vaktskjulet. Många lämnade bort linneräckorna till kvinnor i skogstrakten, där gräsmattor sluttade mot söder, så att solen kunde komma åt att riktigt bleka linnet. Många husmödrar kunde och voro nog stolta över sina många fina linneräckor, varav tillverkades linne för husbehov och linnevaror åt barnen, färdiga till dess de skulle ingå giftermål. Flera kistor voro fyllda med linne och sängkläder, vilka vid gillena förevisades för grannkvinnorna. Ju fler döttrar, desto fler kistor.

Kläder och skodon tillverkades hemma i hemmen av hantverkare, som gingo från gård till gård. Material till kläder erhöles som förut nämnts från linodlingen och fårskötseln. Fåren klipptes vanligen två gånger, höst och vår. ”Toet” eller ullen genomgick åtskilliga procedurer, såsom tvättning, kardning, spinning och färgning samt slutligen vävnad i hemmet. Alla dessa arbeten försiggingo i allmänhet i hemmet med un-

dantag av färgning, som verkställdes av färgare, av vilka funnos en i Marieholm, Sundelius, och en i Svalöf, Rosengren. Vid slutet av 1850 talet uppstodo spinnerier, karderier och väverier, dit särskilt ullen lämnades för kardning. Vävnadsarbetet och spinning pågick dock i hemmet fortfarande. Det färdigvävda tyget fick sedan genomgå åtskilliga proce durer hos färgaren, såsom stampning m m till vadmal, ett tjockt ylletyg, eller verken, det senare huvudsakligen till kvinnornas och barnens kläder. Där det icke gällde hellylle användes vanligen till varp linne eller bomullsgarn, av vilka det senare fick köpas färdigt. När alla klädningstyger voro färdiga och skinn och lädervaror avhämtade hos garvaren, var det tid att söka få fast hantverkare, skräddare och skomakare.

Skräddarna, av vilka jag särskilt minnes Persson i Ask, som ansågs som finskräddare, Anders Andreasson i Svalöf och Mathias Withoff i Torrlösa, kommo i trupp och voro mycket efterlängtade, tack vare hoppet om nya, vackra kläder. Vid ankomsten, såg man först mäter i spetsen med alnen eller vinkeln under armen. Därefter följde gesällen och slutligen lärlingarna med prässjärnet, de senare i lunk för att kunna hinna med. Huvudsakligen var det hemvävda tyger, som bearbetades. Under närmaste åren efter 1860 blev det dock en del köptyger, som anskaffades. Nu framtogos räckorna, och de alunerade skinnen. Så syddes skinnpälsar, rockar, västar och byxor åt de manliga samt klänningar till kvinnorna, enär nästan inga sömmerskor funnos på landet då. Vad skräddarnas arbete beträffar fick man icke vara allt för noga om kläderna, varken på manssidan eller kvinnsidan, sutto som svarvade kring vederbörandes kroppar. Krinolinen var en tid mycket i bruk. Till den användes till en början i nödfall tunnband samt rotting. intill dess krinoliner av stål fjädrar kommo i bruk.

Av skomakarna minns jag icke namnet på någon. Dessa tillverkade dels nya skodon, dels förfotades sådana och dels lappades de söndriga. Läderskodon voro för den tiden endast för söndagsstassen, för övrigt fick man nöja sig med trätofflor eller träskor, med vilka man som pojke flitigt hyvlade av ankarna så, att man efter en sådan avhyvling nödgades på grund av plågorna långa vägar hoppa på ett ben.

Sadelmakare var hos oss den lille Per Holmgren i Bialitt, som med hjälp av sina söner verkställde dels all lagning av seldon och dels förfärdigade nya sådana. Dessa verkställde även stoppning av möbler, fastän stoppade möbler voro rätt sällsynta. Jag talar här egentligen om bondehemmen. Holmgrens fyra söner blevo alla sadelmakare, och hade sedan de blevo utlärdade fina affärer, två i Malmö och två i Hälsingborg. Ännu så sent som i slutet av 1887 arbetade Holmgren hos oss på gården i Teckomatorp.

Av hantverkare var det nära nog endast smeder och vagnmakare, som arbetade på egna verkstäder.

Beträffande handel: Under den här skisserade tiden 1850-1864, bedrevs handel genom kringförande av varor. Klädesvarorna kringfördes av "västgötar" från Västergötland, trakten av Borås och Mark. Till en början hade dessa en tvärpåse av stora mått, i vilken de packat ner varorna delade så, att ungefär hälften av tyngden vilade på bröstet och andra hälften på ryggen. Det var särskilt kvinnorna i hemmen, som utsattes för den munvige och enträgne försäljaren. Dessa kringvandrande försäljare hade sina bestämda ställen, där de logerade, och varifrån de under flera dagar strövade ut i alla riktningar med sin tvärpåse över axeln, och där de gärna vilade ut efter de anstängande tureorna med mycket tunga bördor. Tvenne bröder Lundberg hade station hos Per Persson i Torrlösa, den s k spelmannen. En annan västgöte var Eriksson i Bosarp. Längre fram forslades varorna efter häst.

Judar, som kringförde kortvaror samt några klädesvaror, ävensom grannlåter för kvinnfolken såsom silkesschaletter m m samt klockor, även mindre schweiziska väggur och gökur, hade sina lager förvarade i en stor trälåda, som bars på ryggen, samt en del klädesvaror i ett skynke ovanpå lådan. Särskilt minna jag en liten hygglig jude, en äldre man vid namn Abraham Levin, som en och annan gång logerade hemma. Man fäste sig vid honom, enär han, som väl alla judar, morgon och kväll förrättade sina bönestunder, alltid stående mot ett hörn av rummet, vänd mot öster. Lördagarna, deras vilodag, höllo de sig alltid stilla. Söndagarna, vår vilodag, var däremot intet hinder för deras köpensasp.

Under barnåren mycket efterlängtade kringvandrande försäljare voro kakegubbarna, som kringförde vetebrod. Hade man en slant, så gick den obönhörligt över i deras ägo. Särskilt var detta fallet, då de kommo med fastlagsbullar. Bagare funnos i Svalöf och Marieholm, där lagret hämtades. Förtjänsten bestod i att för varje riksdaler eller kronas inköp, lämnades ett tillägg av brod för en daler eller åtta skilling. Bagarna körde dessutom omkring till diversehandlandena, vilka hade försäljning av bullar, veteskorpor samt fina kakor.

Samtliga kringvandrande försäljare voro alltid välkomna, då de kunde tillfredsställa nyfikenheten och alltid hade något nytt att berätta om. Vi handel med dessa försäljare, särskilt judarna, fick man iakttaga stor försiktighet, så att man ej blev lurad. Judarna begärde gärna ett pris 100 à 200 procent mera än vartill de till slut, efter mycket prutande och avslag av försäljaren, sålde varan åt en försiktig spekulant. Och likväl

blevo köparna allt som oftast lurade. Kringvandrande försäljare, som jag höll på att glömma, voro dalkullorna, som i en stor lädersäck förde eskilstunasmiden och andra goda varor. Man förundrade sig över, hur en kvinna kunde bära och hantera sin tunga lädersäck.

Nöjesbegäret på landsbygden tillfredsställdes i våra trakter av kringvandrande spelmän, bland vilka nämnes "Halte Sven" på grund av, att han gick på träben. Med fiolen i en kalvskinnspåse med håren utåt, trädde han in i stugan och slog sig ned på bordsbänken strax inom dörren och stämde upp en vals, polka eller masurka. Han spelade för "to" d v s ull. Av husmodern fick han en nypa ull samt mat. En annan spelman var klarinettblåsaren Carlsson från Sonnarp eller Ask. Denne brukade i fyllan sent om kvällarna vandra på landsvägen, blåsande klarinett och därigenom väckande upp byns alla hundar, som med ett hiskligt tjutande ackompanjerde Carlsson och oroadе alla de i god ro vilande byinnevånarna. Förargelsen var stor, och jag minns, att Far vid ett sådant tillfälle gick upp till Carlsson och smorde upp honom. Från den dagen blåste Carlsson ej mera på den vägen. Dragspelen eller piglocken voro på den tiden ej så allmänna som nu. Positivhalare var det rätt gott om. Särskilt beundrade vi barn dem, som hade rörliga figurer på positivet.

En hel del original funnos, såsom "Ola Måns Nils", en oförarglig bondson från Torrlösa, vilken aldrig fått lära sig läsa eller kunnat lära sig det. Hans stående uttryck, då han hälsade välkommen, var alltid: "Kommer liaväl": Av honom, som var en stor och stark man, hade vi mycket god hjälp, då vi skulle skära hackelse. En annan var "Töfta Nilsen" från Tofta, vilken ständigt var ute i friarärenden, klädd i alla möjliga grannlåtar. Han var en stor samlare av allt möjligt skräp, såsom glasbitar m m, som han svepte in i papperslappar och hade därav en stor fylld påse. "Granne Lars" Åkesson från Nr 3 Gissleberga, som ansåg sig beundrad av alla vackra flickor. "Trued Trallare", en fordom mycket förmögen bonde från Vallkärra och Stävie, sedermera till sin död boende i Skreflinge. Hans uttalande var, att han "förr hade två stora gårdar i Stävie, men nu hade han två svarta får i Skreflinge". Om denne har Nils J Teckman skrivit en liten broschyr, vari en massa av hans roliga uttryck relateras. En gång, då han var ute på vandring, kom han till ett ställe i Skreflinge, där en del mannar voro församlade, deribland en, som kallades för "baggen" och en annan, som kallade för "fläbben". Trued, som misstänktes för att ha tagit en liten gris, tillfrågades då av den förstnämde om, huru det tillgick att stjäla grisar. Till svar fick han: "På samma sätt som att stjäla baggar". Men, så till den andre: "De skrika". "Då binder man om fläbben på dom", så Trued. Och så tego gubbarna. Den gamle Trued var mycket munvig. Ett annat original var "Smed Bengtan", dotter till en smed i Skreflinge. Hon var mycket begiven på starka drycker, togs ogärna emot och vållade kommunalnämnden mycket besvär, enär hon, då hon var ute på vandring, tillvaratogs av nämnden i långt avlägsna socknar, varifrån hon efter påminnelse måste hämtas hem till hemkommunen. Vid sådana tillfällen körde man iväg med henne till tingsvaktmästaren i Åkarp, där man "deponerade" henne i finkan några dagar. En tid gick hon omkring på gårdarna, då ingen ville taga emot henne till inackodering. Hon vistades då på vart ställe ett visst antal dagar, beroende på hemmanets storlek i mantal. Ännu 1885 vandrade Bengta omkring. Hon drunknade, antagligen i fyllan och villan, en dag i en mägergrav i Annelöf. Ett annat original var en generalslyngel vid namn Drill.

I Widtsköfle bodde en sk "rackare" eller "nattman", som det ålåg att draga huden av alla självdöda eller genom olyckshändelse omkomna hästar och andra husdjur. Han var visserligen icke något original, men hans yrke ansågs mycket vanärande eller simpelt, varför han och hela hans familj avskyddes. Nordqvist liksom andra "rackare" sysslade något med att bota sjuka husdjur. Utlärda veterinärer voro sällsynta. Utexaminerade sådana voro Lauritsen i Landskrona, dansk, och Hallander i Örtofta. Mera halvlärda voro Falk i Klippan, som ansågs mycket duglig, och en som bodde i Marieholm vid namn Lindqvist, en stor spjuver. Djurvården var på grund av bristen på dugliga veterinärer tämligen försummad. Gamla kogubbar voro de, som tillkallades, däribland en gubbe, Anders Jönsson i Åkarp. Medicinen enkel, såsom en tjärad sill då och då samt någon gång en handfull salt, som med handen fördes ned i halsen på kon, så att det skulle bli kvar där. Jag erinrar mig att i trädgården å Nr 12 Torrlösa fanns en mångårig växt "libsticka", vars ihåliga bladgrenar skuros sönder och ingåvos korna i någon blandning, som jag ej nu erinrar mig. Mul- och klövsjukan hade man även på 1850-talet. Behandlingen av djuren tillgick så, att man insmorde mulan samt klövar och kaleder på korna med tjära och sedan virades snodda halmband om benen på dem.

Till julen skulle alla stallar och foderhus väl rengöras, spindelväv nersopas m m. Jag minns, hur man då flyttade fram de stora foderhoarna och bortrensade halmen och hackelsen, som där hade samlats sedan föregående jul. Alla djur skulle ha extra ransoner och särskilt den vid kolan bundne hunden omhuldades mycket.

Byggnader, som uppfördes, voro i allmänhet korsvirkeshus. Antingen murades med tegel eller hemma tillverkad lersten mellan de lodrätt uppsatta stolparna och de horisontala löshulten. Även i yttermurarna fick man se murar av upprättstående klyvda käppar av bokträ påslagen lera, blandad med halm och

”stackelse” /sönderskuren halm/. Innermurarna bestodo av lersten men mest av lerväggar, uppsatta på förut nämt sätt. Leran och halmen eller stackelsen utlades på marken, varpå en pojke, ridande på en häst och oftast med en sidohäst, red omkring och under riklig pågjutning av vatten sammanältes massan så, att den till slut blev så mjuk, att man kunde taga massan med handen och inslå den i det uppsatta gallret, i vilket var inflätat långhalm. Två personer, en på var sin sida av väggen, höllo så på med detta arbete, som skulle skötas så, att båda inslogo lera samtidigt. Så jämnades leran först med handen och sedan med ett särskilt tillverkat trä, kallat ”slätteträ”. När väggen var torr, kalkades den eller kläddes med tunna bräder. Efter verkställt arbete var det ”klenegille”. Vid sådana arbeten tillkallades gärna hjälp från någon granne. Det var helst pigorna, som skötte arbetet med islagning av leran. Åboarna voro alltid mycket hjälpsamma mot varandra, icke blott genom arbetshjälp, utan även genom lämnande av exempelvis mjölk eller annat lämpligt, när större gille skulle hållas. Skulle någon åbo uppföra större byggnad lämnades körhjälp. På bestämd dag körde så alla iväg till Göinge härad, mest Oderljunga socken, för att hämta timmer till bygget, såsom bjälkar, sparrar, läkten, takkäppar och ”vigrar”, vilka senare dock togos i pilevallen hemma, som funnos kring de olika hemmanen. Så hämtades även tegel från Trolleholm. När alla fororna hemkommit, blev det naturligtvis ”köregille”. Gillena voro många.

Belysningen var dålig, och man arbetade långt ut på kvällarna vid en liten tranlampa, fastsatt i en ”dalla”, hängande från taket, loftet eller en bjälke. Om kvällarna slog Mor i huset ner sig jämte pigorna kring en tranlampa, sysselsatta med att karda ull eller blånor, spinna m fl arbeten. Arbetena pågingo till sent under sång och samtal.

Till julen var det stor ljusstöpning, då årets behov av julljus och ”pråsor” tillverkades. Detta tillgick så, att varmt vatten hälldes i en för ändamålet avsedd balja. Talgen smältes och hälldes över vattnet, och så doppade man bomullsvekar i talgen, drog upp dem och lät en del talg avrinna, varefter de upphängdes för att, sedan talgen stelnat, åter doppa dem till dess ljusen efter många doppningar voro tjocka nog för att fylla sin plats som julljus eller lämpliga för gillesbordet. Pråsorna doppades endast ett fåtal gånger för att vara lämpliga att vid begagnandet kunns klenas fast på väggen eller andra ställen, där man hade ett mindre arbete. Jag minns, när Far var i Landskrona och köpte den första fotogenen, som då kallades bergolja, vilken skulle behandlas med stor försiktighet, så att den icke exploderade. Han köpte två helstopsflaskor jämte en liten glaslampa med rund veke, över vilken man skulle sätta ett vid lampan hängande glasrör med botten, då lampan skulle släckas.

Tjänarna voro rätt många, enär nästan allt arbete skulle förrättas för hand eller med handkraft. De manliga tjänarna på en gård om 50 à 60 tunnland voro: störst- eller fördrängen, halvkarlen, sysslepågen, som passade kreaturen och vöjtepågen, vaktpojken. Den senare dock endast anställd för sommaren. Pigorna voro: störstpigan, mellanpigan och tösen eller barnflickan. Husmän kallades vid vissa arbeten såsom gödselkörning, i vilket även pigorna fingo deltaga. Hallänningar till tröskning, som förut nämnts. Drängarna fingo även deltaga i tröskningsarbetet, och var det så fyra par slagor, som voro igång på logen. Slagen skulle vara samtidiga, ty annars kunde den ene driva till den andre. Drängarna, som på kvällarna efter kvällsmaten helst vistades inne i stugan, slog sig då ned på långbänken vid bordet, där de togo sig litet kvällssömn. Drängarna hade i allmänhet gott handlag för mindre slöjd och särskilt var det störst- eller fördrängen, som i hughuset tillverkade eller reparerade mindre lantbruksredskap. Vid gåsslakten fingo drängarna sysselsättning med att plocka fjädern av gässen. Far i huset slog sig om kvällarna helst ned i kakelugnsbänken, där han liggande rökte sin pipa, till dess han somnade och började draga timmerstockar, ackompanjerande surret från spinnrockarna.

Lönerna till folket, som tjänarna då kallades, utgick dels i något kontanter, dels i natura förmåner, såsom kläder, linnen, särkar och skodon. Några dagar efter slutat höstarbete hölls ett hejdundrande höstgille, till vilket inbjödos alla, som hade deltagit i höstarbetet minst två, helst tre dagar. Det var därför lätt att få hjälp från hantverkarnas lärlingar och äldre, hemmavarande barn.

Stående rätter vid dessa höstgillen voro köttsoppa med frikadeller och lankar, i soppan kokta små mjölklimpar, kokt skinka eller mycket fett fläsk, späck, med rödbetor, köttbullar och risgrynsgröt samt till efterrätt klenor eller goråskakor. Efter en riklig måltid blev det dans på logen efter musik av byspelmanen. Dansgillen ställdes det någon gång till för byns ungdom. Drängarna voro tillställare och särskilt var det vissa ställen, som gärna uppläto lokal för dessa dansgillen. Med husmodern ackoderade man om matsservering, drängarna köpte in dryckesvaror och mot en billig avgift fingo så ungdomarna deltaga. Drängarna gjorde gärna räkning på, att de skulle få en liten skärv över för besväret.

Efter julhögtiden tillställdes på de olika gårdarna julagillen med dans för ungdomen. Gäster vid dessa gillen voro ungdomarna, även de tjänande, från de gårdar, där befolkningen mest umgingos med varan-

dra, eller de hade gilleslag. Glädjen stod vid sådana tillfällen högt i tak, och musiken var sammansatt av ett par fioler och en klarinett eller ett mässingsinstrument, som utmärkt markerade takten. Under sommaren var det någon gång dans i Östraby kohage, där man flitigt svängde om på gräsmattan.

Mathållningen var i allmänhet god och måltiderna många. "God mad, mycken mad och mad i rättan tid" var, som man påstår, skåningens viktigaste anspråk på en dräglig tillvaro. Frukost: vanligen svinflott och bröd med sill eller stekta potatis, dafre: ej i minnet, middag: ofta korngrynsgröt med smörhåla, eller kokmat, åtskilliga soppor, mellanmål: smörgåsar med stekt fläsk, korv eller ost, kvällsmål: kokta potatis med sill och surmjölk till doppa. Före sängdags åt man gärna bröd och drickablandning. Naturligtvis omväxlades rätterna ofta. Serveringen av potatis tillgick sålunda: Sedan potatisen kokats i en större kopparkittel, tömdes vattnet av och kitteln inbars till bordet. Så lade man hoprullade handdukar runt bordet, tömde så upp all potatisen på bordet och från högen försåg man sig efter behov. Sill eller stekt fläsk serverades till potatisen. Samtliga familjemedlemmar slog sig ner runt bordet, och måltiden var gemensam. Far i huset satte sig innerst på bänken vid bordsändan, drängarna på långbänken utåt fönstersidan mot gården och pigor och barn stående framför bordet. När alla satt sig i ordning efter rang och värdighet /det dugde icke, att en underordnad satte sig en pinne för högt/ inträdde Mor och slog sig ner bredvid Far, och så började måltiden. Drängarna hade var sin "fällkniv" med vilken fläsket eller köttet sönderskars, och varmed potatisen skalades. Alla hade i bordslådan var sin bestämda och med initialer märkta hornskeed, vars blad oftast hade rund form.

Bostäderna eller rummen för tjänarna voro mycket enkla. Drängarna i drängkammaren intill häststallet, och pigorna i boningshuset utanför köket. I dessa rum funnos inga eldstäder, utan man måste i smällkalla vintern krypa ner under de goda ylledynorna, stoppade med fjädrar. I sängen fanns halm till underlag, som då och då ombyttes, samt däröver dynevar och lakan.

Försäljning av produkter från jordbruket inskränkte sig till försäljning av spannmål och gödda djur, däribland icke obetydligt med gäss. Mejerier funnos inga eller få. Per Bondessons mejeri tillkom någon gång på 1860 talet.

På hösten hölls av prästen husförhör, dels för de äldre och dels för ungdomen, för att han skulle göra sig underkunnig om man förkovrat sig i sina i skolan inhämtade kunskaper i katekes och biblisk historia. Fjorton dagar före husförhöret framtogo tjänarna den undanlagda katekesen och bibliskan för att uppliva minnet om innehållet i samma, ty det var en skam att stå svarslös inför prästens frågor. Ett sådant husförhör bevistade jag närmaste året efter konfirmationen. Det hölls hos Per Månsson å Nr 3 Torrlösa, det ställe, som Jöns Nilsson nu inehar. Per Månssons fader, Måns Persson, hade försäljning i smyg av brännvin, liksom många andra, och var jag där någon gång för att köpa litet till Far. Ankaret förvarades i en kista innanför stugan. Från födelseorten Torrlösa har jag i gott minne ett skapell på gamla kyrkogården, del av gamla kyrkan, som troligen nedrevs 1848 och 1849, vilket senare år den nya kyrkan invigdes. Nämda kapell, som kvarstod som ruin och i vars källare eller krypta en del stormän från Trolleholm såsom Thage Ottosson Thott m fl med familjer voro insatta, blev helt nedrivet 1864 enligt kyrkostämmobeslut av den 22 maj 1863, så lydande: "Överlämnade kyrkostämman i Torrlösa åt kyrkorådet att ombesörja, att det gamla kapellet å gamla kyrkogården bleve försålt att nedrivas samt borttransporteras". Det inköptes av kommisarie Per Berger i Widtsköfle, som vid nedrivningen underminerade de månghundraåriga murarna, grova gråstensmurar, vilka sedan kullvräktes. Jag var närvarande på vederbörligt avstånd, när östra muren med väldigt då då störtade omkull. Jag bör icke glömma omnämna, att vid nedrivningen av gamla kapellet, utburos de i kryptan förvarade resterna av stormännen från Trolleholm och nedlades blandade i en inom kyrkan grävd grav. Mycket liten pietet visades kvarlevorna, som sedan höljdes med jord. Kyrkoherde Bring, under vars ledning denna vandalisering försiggick, hade troligen av den tidens myndigheter bekommit en sträng räfst, helst som arbetet hade skett utan anmälan. Hans yttrande: "Rör aldrig de dödas ben, ty det har jag haft mycket obehag av", tyder därpå. Gamla kyrkan var troligen från tolv eller trettonhundratalet och hade nu, om den något restaurerats eller helst satts i stånd, varit ett sevärt minnesmärke. Kapellet, som stod till en del öppet åt norra sidan, där det varit sammanbyggt med och genom ett valv helt stått i förbindelse med kyrkan, var försett med en mängd tavlor med latinska inskrifter, epitafier, bilder och skulpturer. En del av dessa, som en tid förvarades i södra flygeln i nya kyrkan, hava sedermera transporterats till Trolleholm, där de förvarats och väl ännu förvaras i ett gammalt lusthus. En del har troligen transporterats till Lund till förvaring i Domkyrkans lagerlokaler. Det är en mycket stor förlust, att gamla kyrkan nedrevs - rent av ett helgerån.

År 1850 uppsattes läktare i Torrlösa nya kyrka och uppsattes en från Mariakyrkan i Helsingborg inköpt orgel. Denna orgel var mycket gammal men utmärkt, sedan den samma år uppsatts och reparerats av orgelbyggare Fogelberg från Lund. Fogelberg kom enligt Fars anteckningar till Torrlösa den 6 Augusti 1850 för att uppsätta orgeln.

Ett antal kyrkorådsledamöter från Maria församlingen i Helsingborg voro 1927 i Torrlösa för att besiktiga orgeln i avsikt att återförvärva den till Mariakyrkan. Till orgeln hörde ett inne i Torrlösa kyrka å läktaren uppsatt skrank med målningar av apostlarna. Då det pris, som enligt uppgift, kantor Palmé begärde för samma, kr 25.000:-, var olämpligt, förföll tanken på inköp.

Beträffande nya kyrkan kan antecknas: År 1844 den 30 April lades grundstenen till ny kyrka. Arbetet fortgick under Brunius åren 1844, 1845 och 1846. 1847 arbetades ej på kyrkan, men fortsattes arbetet 1848 och invigdes kyrkan den 7 oktober 1849 av prosten Reuterdahl. Tornet byggdes 1852.

Fyrkappan i Torrlösa, som uppförts till fattighus, och i vilken Far började sin tjänstgöring som skollärare den 1 oktober 1846 och där höll skola till dess nya skolan var färdig, uppbyggdes 1877.

Nya skolan uppfördes 1847. Till densamma skall ha åtgått 45000 tegelstenar, som skänkts till församlingen av blinde excellensen Gustaf Trolle Bonde å Trolleholm. Jag har nu genomgått åren 1850 - 1864 samt tillagt några årtal från tiden före 1850

Afskriftens riktighet intygar
Östraby Svalöf den 15/5 1938
Nils Månsson

Den gamla orgeln skall idag 3/5 1957 inspelas för radiotjänst och ut kommer i radio
d 11/5 s å. Buxtehude - 1645 spelade han denna orgel